

TÜRK MİLLETİ, TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ

DOÇ. DR. MUSTAFA TALAS*

19. yüzyıl başlarında Fransız İhtilali sonrasında dünya gündeminde yer edinmeye başlayan millet ve milliyetçilik, Türkiye’de de gündeme oturmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti’nin bir cihan devleti olması gerçeğinden dolayı, Türkiye’de millet bilinci ve milliyetçilik, geç kavuşulmuş bir olgulardan olmuştur. Milliyetçilik, özellikle, Rus esareti altındaki Türk yurtları olan Kırım ve Türkistan’dan Türkiye’ye göç eden Gaspıralı İsmail, Ağaoğlu Ahmet, Yusuf Akçura, Hüseyinzade Ali vs. gibi isimlerin Türkiye’ye kazandırdığı bilinçlendirme faaliyetlerinin sonucunda Türk sosyal hayatındaki yerini almaya başlamıştır.

Esir Türk yurtlarından gelen bu millet ve milliyetçilik bilinci esintileri önce Osmanlının yıkıntıları altında kalmak üzere olan bir bilinçli aydın kitesini aydınlandırmış, daha sonradan da bir imparatorluğun külleri arasından bir millî devleti ortaya çıkaracak bir Millî Mücadelenin feyiz kaynağı olmuştur. Bundan sonra da geleneklerinden kopmadan nasıl modern Müslüman bir toplum inşa edileceğinin başarı hikâyesinin senaristi olan bir fikir akımı olmayı başarmıştır.

* Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Öğretim Üyesi.

Türk milletine dayalı olan ulus devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığının teminatı olan Türk milliyetçiliğinin izah edileceği bu çalışmada öncelikle millet, milliyetçilik ve Türk milliyetçiliği konusu ele alınmalıdır.

1.Millet, Türk Milleti, Milliyetçilik ve Türk Milliyetçiliği

Sosyal evrim basamakları içinde, aşiret teşkilatından, millî teşkilatlanma seviyesine ulaşmış olan insan toplulukları millet hâline gelmişlerdir. Yüzyıllar süren bir tarihî akış ve sosyal-kültürel bir pota içinde oluşan bu ürüne "millet" adı verilir.¹ Millet denilen en büyük sosyal zümreyi tek faktörle açıklamaya çalışan düşünürler olmuşsa da böyle bir sosyal gerçeği tek faktörle açıklamak doğru olmayacaktır.²

Millet, aynı kültürü paylaşan insan topluluğu olarak tanımlanabilir. Bu konuda, dünyadaki en önemli antropologlardan olan Branislav Malinovski'nin bir örneği meseleyi doğru algılamak için meşhurdur. Malnovski, örneğinde, bir Afrikalı zenci çocuğun henüz bebek iken Fransa'ya getirilip orada Fransız kültürüyle büyütülmesi sonucunda onun artık bir Afrikalı değil bir Fransız olacağını

Gökalp, milleti, kan akrabalığından öte terbiye bakımından ve ana dili bakımından ortak özellikleri bulunan insan topluluğu şeklinde tanımlamaktadır.

savunmuştur.³ Buradaki örnekten de anlaşılacağı gibi millet ortak kültürel mirasın bir sonucu olarak birlikte yaşamının sonucu olan sosyolojik bir vakıa niteliğindedir. Bunu ifade edenlerden biri de Türkiye'nin ilk sosyologu olan Ziya Gökalp'dir. Gökalp, milleti, kan akrabalığından öte terbiye bakımından ve ana dili bakımından ortak özellikleri bulunan insan topluluğu şeklinde tanımlamaktadır.⁴

Yaşayan en meşhur Türk sosyologlarından olan Mustafa Erkal'in millet tanımı, millet hakkında net ipuçlarını vermektedir: Erkal'in tanımında, millet; "Kendi birliğinden haberdar olan, siyasi bakımdan devlet şeklinde teşkilatlanmış ve millî devlet kurma kabiliyetine sahip, sürekli ve teşkilatlı insan zümreleridir."⁵

Buradaki yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda, Türk milleti de Türk kültürünü müşterek olarak yaşayan insan topluluğuna verilecek addir. Çünkü her millet maddi ve manevi değerleri ile bir kültür bütünüdür. Eğer bir millet yaşıyorsa, onun kültürü yaşıyordur demektir. Türk milleti de dört bin yıldan fazla bir maziye sahip olup, Asya bozkırlarından günümüze kadar, ana vasıflarını korumak şartıyla, zaman ve şartlara göre zengin kültür unsurları ortaya çıkarabilen bir millet olmuştur.⁶

Bu kültür birliğine göre oluşmuş olan Türk milletinin, toplumsal olarak bütüncül bir şekilde, bütün sosyal sınıf ve tabakalarının refaha ve mutluluğa ermeleri, millî gelirden adil bir biçimde pay almaları ile birlikte, sosyal güvenliklerinin teminat altına alınmasını⁷ kendine amaç edinen fikir sisteminin adı Türk milliyetçiliğidir.

Millet, Türk milleti, milliyetçilik ve Türk milliyetçiliğinden sonra ulus devletin milliyetçilik ile bağlantılı boyutlarına bakılabilir.

2. Ulus Devlet ve Milliyetçilik

Ulus devleti izah etmeden önce devletin ne olduğunu ortaya koymak gerekmektedir. Devlet, tarihin önemli buluşlarından biri olarak ifade edilmekte olup sosyal yaşamın en yüksek organizasyon türüdür.⁸ Bir aile, bir dernek, bir parti, bir sendika gibi kurum olan devlet; her şeyden önce, sosyal ve tarihsel bir gerçekliktir.⁹

Devletin ortaya çıkışı, insanlık tarihi kadar eski değildir. Çünkü insanlık tarihinde devletin fonksiyonlarını yerine getiren kurumlar ve organizasyonlar teşekkül etmiştir. Ancak söz konusu kurum ve organizasyonların, devlet olarak değerlendirilmesi imkânı bulunmamaktadır.¹⁰

Sosyolojik olarak ifade edilmiş tanıma göre devlet, "belirli sınırlar içinde ve ortak bir yaşama tarzına sahip, egemenlik hakkını kullanan, milletin teşkilatlanmış şeklidir. Böylece, devletin belirli unsurları ortaya çıkmaktadır. Bunlar; coğrafî unsur (coğrafyanın vatanlaştırılması), beşerî unsur (millet), siyasi unsur (hükûmet ve egemenlik hakkı, kendi kendini yönetme, para basabilme, ordu kurabilme ve siyasi varlığını koruyabilme)dur."¹¹ Devlete sosyolojik olarak yaklaşıldığında, devlet, bir sosyal kurumdur ancak diğer kurumlardan belirli farklı özellikler taşımaktadır. Bu farklar şunlardır:¹²

"1. Devlet, 'geniş bir örgütlenme yapısı'na sahiptir. Bir toplumda, örgütü, devletinkinden daha geniş, daha yaygın, daha kapsayıcı başka bir sosyal kurum yoktur.

2. Devlet kurumu içerisinde 'çok ileriye vardırılmış bir iş bölümü' cereyan eder. Yöneticilerden bir kısmı, toplumda uygulanacak hukuk kurallarını saptar (kanun koyanlar); bir kısmı, bu kuralları, yönetilenlere uygular (idareciler); bir

Türk milleti de dört bin yıldan fazla bir maziye sahip olup, Asya bozkırlarından günümüze kadar, ana vasıflarını korumak şartıyla, zaman ve şartlara göre zengin kültür unsurları ortaya çıkarabilen bir millet olmuştur.

kısmı ise, bu kuralların uygulanmasından doğan ya da toplumda bireyler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözer (hâkimler).

3. Devletin asıl önemli özelliği, elinde ‘üstün bir yaptırım gücü’, bir ‘zorlama’ olanağı olmasıdır. Polis, jandarma, ordu... bütün silahlı güçler devletin elindedir.”

Devleti ifade ettikten sonra ulus devletin ne olduğuna bakmak gerekmektedir. Buna göre, ulus devlet, toprakları üzerindeki egemenliğine bağlı olarak, etkinlik kazanmış olan bir siyasal ve sosyal kurumdur. Ulus devlet, bu etkinliğini toprakları üzerindeki bilgi, sermaye ve insan kaynaklarındaki denetim ile ortaya koyabilmektedir.¹³ Ulus devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan

Devleti ifade ettikten sonra ulus devletin ne olduğuna bakmak gerekmektedir. Buna göre, ulus devlet, toprakları üzerindeki egemenliğine bağlı olarak, etkinlik kazanmış olan bir siyasal ve sosyal kurumdur.

tarihsel bir geçmişi olan bir milletin meşru güç kullanma yetkisine sahip sosyal organizasyonu¹⁴ olarak izah edilebilir.

Milliyetçilik, ulus devletlerin dayanakları arasında yer almaktadır. Çünkü ulus devletler kendi kaderini tayin etmek durumunda olan milletler tarafından kurulmuştur. Bundan dolayıdır ki, bu tür devletlere millet devleti de denilmektedir. Bütün bunların yanı sıra, temeli ulusun ya da milletin bütünlüğü olan devletlerin temel felsefelerinin milliyetçilik olması da doğal bir hadisedir.¹⁵ Bunun dünyanın çok değişik coğrafyalarında çok değişik tarihsel tecrübelerle sahip çok sayıda örnekleri dünya üzerinde örnekleri bulunmaktadır. Bu tür devletlerin milliyetçilik felsefesine göre işletildiğinin dünyadaki en popüler örneği milliyetçiliğin doğduğu ülke olan Fransa’dır. Kuruluşu, gelişimi ve yaşatılması

tamamen Fransız millet egemenliği esasına göre dizayn edilmiş olan Fransa’nın bu hususta Türkiye benzeri ve Türkiye örneği bir ülke olduğu söylenebilir.

Ulus Devlet ve milliyetçilik konusunda Türkiye örneğini izah edeceğimiz son bölüme, bu aşamada, geçilebilir.

3. Ulus Devlet, Milliyetçilik ve Türk Milliyetçiliği

Türkiye’de her konuda olduğu gibi milliyetçilik ve ulus devlet tartışmalarında da meselenin kaynaklarını Osmanlı Döneminde aramak gerekmektedir. Çünkü, Türkiye’de ulus devlet tartışmaları, birdenbire ortaya çıkmış değildir. Gayet tabiidir ki, meselenin altyapısı, geçmişi ve zihin arka planı vardır. Bir öz-

gürlük savaşı sonrasında kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurumları, kuralları ve her şeyden önemlisi devleti kuran irade sahipleri, yeni ortaya çıkmış değillerdi. Osmanlı Devleti, devleti kuran irade sahiplerinin, gördükleri bir eğitim sisteminin adresi ve yaşadıkları ortamdı. Bir anlamda, cumhuriyeti tesis edenlerin yetiştirildikleri sosyal yapı veya sosyal sistem Osmanlı Devleti idi.¹⁶

Türkiye'nin yetiştirdiği en önemli toplumsal tarihçisi olan Halil İncalık da tarihsel devamlılığı vurgulamıştır. İncalık, toplumların, aynı insanlarda olduğu gibi, geçmiş yaşantılarından esintiler taşıdığını düşünmektedir.¹⁷

Türkiye'nin bir başka önemli değeri olarak toplumsal tarih araştırmalarını devam ettiren İlber Ortaylı da kurumların, insan yapısının ve coğrafyanın avantajları ve dezavantajlarının Türkiye Cumhuriyeti tarafından Osmanlıdan miras alındığını çok net olarak ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, İncalık, Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun uluslaşmış¹⁸ hâlidir demektedir.

Devamlılığa Türkiye'deki önemli Sosyologlardan olan Emre Kongar da şu cümleleriyle atıfta bulunmaktadır: "Türkiye Cumhuriyeti, altı yüzyıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun bir ürünü olarak düşünülebilir. Atatürk tarafından eski düzene karşı bir tepki olarak kurulan Cumhuriyet, elli yıl sonra bile imparatorluğun kimi kimliklerini yapısında taşımaktadır. Bugünkü Türk ulusunu anlamak için Osmanlı İmparatorluğu'nun özelliklerini bilmek zorundayız. Bu özellikler, önce, eski kurumlara karşı geliştirilen olumsuz tepkiler yoluyla yeni ulusu etkilemiştir. Ayrıca, toplumsal ve ekonomik yapının kimi öğeleri, Cumhuriyet Döneminde de varlıklarını korumuş ve imparatorluk, bu yolla da etkisini sürdürmüştür."¹⁹

Osmanlı Döneminde, öncelikle gayrimüslim teb'adan başlamak kaydıyla, müstakil sosyal ve kültürel bir bilinç olarak milliyetçilik doğmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Müslüman tebaası ise, ilk defa, 1908'deki Jön Türk Kongresinden sonra böyle bir bilinç ile tanışmaya başladı. İşte, özellikle, milliyetçilik bilinci ile bağımsızlığını elde ederek ayrılan bu farklı yapılardan sonra, Osmanlı Döneminde Türk aydınında Türk milletine dayalı bağımsız bir devlet tartışılmaya başlanmıştır.²⁰ Bu tartışmalar, rejim ve devlet şekli ile sınırlı değildi. Hukuk sistemi ve sosyal yapının bütün boyutlarının çağdaş bir yapıya kavuşturulması şeklinde çok geniş bir perspektife sahipti. Ahmet Cevdet Paşa, Namık Kemal, Ziya Gökalp, Mehmet Akif, Tefik Fikret, Süleyman Nazif vs. gibi her görüşten aydın

Bir anlamda,
cumhuriyeti
tesis edenlerin
yetiştirildikleri
sosyal yapı veya
sosyal sistem
Osmanlı Devleti
idi.

grubu; genelde, ortak bir düşünce şeklinde, devletin kurtarılmasının öncelikle çağdaş, millet egemenliği esasına dayalı bir devlet yapısının kurulmasına bağlı olduğunu düşünmekteydiler. Sonuçta, Türkiye Cumhuriyeti bir gecekondü devleti olmadığı için, binlerce yıllık bir geçmiş tecrübenin ürünüdür. Aslında aydın kitlesi, birliği ve bütünlüğü korumanın yolunun kendi milletinin egemenliği esasına dayalı bir milliyetçilik bilinciyle kurulacak olan bir sosyal sistemi tecrübelelerin sonucunda arzulamaktaydı. Buna bağlı olarak, aynı aydın sınıfı, Millî Mücadeleyi bizzat icra etmiş ve Cumhuriyet kurulduğunda, onun kurumsal yapısını oluşturacak bilgi ve becerisini ortaya koyma fırsatı bulmuştur.²¹

Osmanlı Döneminde yetişmiş olan entelektüel kesimin, detayda ayrılışlar bile, temelde birleştikleri konu Türk milliyetçiliği esasına temellendirilmiş olan Cumhuriyeti din, dil, ırk ve mezhep ayrılıklarına mahal vermeyecek şekilde bir sistem olan laik yapıda teşkilatlandırmaktı. Bir bakıma, peş peşe gerçekleştirilen sosyal, kültürel ve iktisadî bütün atılımlar bu bakış açısının ürünü olarak değerlendirilebilirdi. Hem toplumsal açıdan birbirine eşit bireylerin kolektif olarak söz sahipliği ile bir toplumsal yapı tesis edilmek isteniyordu hem de iktisadi olarak dünyanın bütün dengeleriyle barışık bir ekonomik sistem temin edilmek isteniyordu. Gerçekleştirilen reformlar, kurulan yeni kurumlar, tesis edilen yeni kurallar hep modern, demokratik, sosyal, laik ve üniter yapıları Türkiye Cumhuriyeti'ni tesis etmek ve güçlendirmek amacını taşımaktaydı. Zaten Türk milliyetçiliği de kültürel olarak birlikte yaşayarak ortak tecrübe edinmiş ahali olan Türk milletinin mutlu, müreffeh, istikrarlı, dinamik ve güçlü bir yapıya kavuşturulması esasına dayalıdır. Buna göre, Türk milliyetçiliği fikir sistemi, asla, Batı Avrupa'daki örnekler ile bir benzerliği olmayan; yani ırkçı, şöven, kafatasçı olmayan bir yapıdadır. Aksine, birlikte yaşama fikrini içine sindirebilmiş, ortak tarih şuuru ve gelecek ideali ile dolu olan bütün insanları anayasal vatandaşlık çerçevesinde kabul eden bir yapıya sahiptir. Çünkü, bunu tesis eden entellektüel yapı da bu şekilde tesis etmek istemiştir ve tesis etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti bir gecekondü devleti olmadığı için, binlerce yıllık bir geçmiş tecrübenin ürünüdür.

Sonuç

Tarihin çok eski çağlarından beri varlığını sürdüren Türk milleti sosyolojik bir gerçekliktir. Türklerin ana yurt olan Türkistan'dan Türkiye'ye gelinceye kadar

karşılaştıkları farklı güzellikleri içselleştirerek kendi yaşamının bir parçası hâline getirmeleri sonucunda bugüne kadar getirdikleri Türk kültürü oluşmuştur. Bu kültür, Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar çok geniş bir coğrafyadaki kültürel çeşitlilik ile etkileşim hâlinde olunarak bugünkü zengin şekline kavuşmuştur. İşte bu zengin kültürü ortak olarak yaşayan bütün insanlara verilen ortak ad Türk milletidir.

Türk milletinin kendisini geliştirmek, zenginleştirmek ve modern dünyanın en üst seviyesine yükseltmek şeklinde özetlenebilecek olan Türk milliyetçiliği fikir sistemi, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi olmakla beraber, Cumhuriyetin varlığını güçlendirmek ve geliştirmek fonksiyonunu da uhdesinde barındıran bir yapıdadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin de kuruluşunu sağlayan ve yaşatılmasının yegâne garantisi olarak ifade edilebilecek felsefesinin adı Türk milliyetçiliğidir.

Dünyada var olan bütün ulus devletler, yani egemen olan devletler varlıklarını devam ettirmelerini borçlu oldukları bir felsefeye sahiptirler. Yani olmazsa olmazları denilebilecek, kırmızı çizgi diye de ifade edilebilecek ve yaşamsal öneme haiz bir anlayışı ifade eden felsefe. Bu anlayış, Türkiye Cumhuriyeti için de geçerlidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin de kuruluşunu sağlayan ve yaşatılmasının yegâne garantisi olarak ifade edilebilecek felsefesinin adı Türk milliyetçiliğidir. Asla ırkçılık, şövenizm ve kafatasçılığı ile bir arada olamayacak olan bu felsefi anlayış, kurucusu olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli saydığı bir gerçeklik olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını içine sindirebilen bütün insanların ortak değeri niteliğindedir. ■

¹ ERÖZ, Mehmet (1987), **Atatürk, Milliyetçilik**- İstanbul: Doğu Anadolu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, s. 59

² TALAS, Mustafa(1996), İçtimaiyat Enstitüsünün Tarihçesi ve Mehmet Eröz'ün İzahlı Bibliyografyası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: s. 111.

³ ERKAL, Mustafa (1999), **Sosyoloji**, İstanbul: Der Yayınları, s. 135.

⁴ GÖKALP, Ziya (1992), **Türkleşmek, İslâmlaşmak ve Muasırlaşmak**, İstanbul: Toker Yayınları, s.64-68.

⁵ ERKAL, Mustafa; age., s. 39.

⁶ KAFESOĞLU, İbrahim (1993), Türk Milli Kültürü, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, s. 49.

⁷ ERÖZ, Mehmet (1987), "Milliyetçiliğimiz ve Toplumculuk" **Atatürk, Milliyetçilik**- İstanbul: Doğu Anadolu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, s. 95.

⁸ PARLAK, Bekir (2003), "Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus Devlet ve Kamu Yönetimi", **Çağdaş Kamu Yönetimi**, ed. M. Acar-H. Özgür, Ankara: Nobel Yay., s. 349.

- ⁹ KIZILÇELİK, Sezgin-ERJEM, Yaşar (1992), **Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü**, Konya: Emre Grafik Tasarım, s. 109.
- ¹⁰ TALAS, Mustafa (2008), **Çok Kültürlülük Kıskaçında Ulus Devlet ve Türkiye**, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, s. 74.
- ¹¹ ERKAL, Mustafa E.-BALOĞLU, Burhan- BALOĞLU, Filiz; age., s. 86.
- ¹² KIZILÇELİK, Sezgin-ERJEM, Yaşar; age., s. 109-110.
- ¹³ TEKELİ, İlhan. ve İLKİN, Selim. (2000), “Küreselleşme Ulus Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması”, **Doğu-Batı**, Sayı10, Şubat 2000, s. 118.
- ¹⁴ TALAS, Mustafa; age., s. 92.
- ¹⁵ GÜNDOĞAN, Ali Osman; agm., s. 82.
- ¹⁶ TALAS, Mustafa; age., s. 103.
- ¹⁷ İNALCIK, Halil; “Türkiye Cumhuriyeti ve Osmanlı”, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl.2, Sayı:5, Kasım-Aralık-Ocak 1998-1999, s. 9.
- ¹⁸ ORTAYLI, İlber (2006), **Son İmparatorluk Osmanlı**, İstanbul: Timaş Yayınları,
- ¹⁹ KONGAR, Emre (1994), **İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, Cilt 1-2, İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 47.
- ²⁰ KARPAT, Kemal H. (2009), **Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, İstanbul: Timaş Yayınları,
- ²¹ TALAS, Mustafa (2003), **Küreselleşme ve Türkiye'de Kültür Politikaları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya: s. 110-111.